

Rozdział 2

Maciej Domagała

Wrocławskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie „Bonitum”
ORCID: [0000-0002-1675-8559](https://orcid.org/0000-0002-1675-8559)

Aleksandra Ciechanowicz

Wrocławskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie „Bonitum”
ORCID: [0000-0001-6358-9754](https://orcid.org/0000-0001-6358-9754)

Wielopokoleniowy dom jako innowacyjne otwarcie dla grup społecznie wykluczonych

A multi-generational home as an innovative opening for socially excluded groups

Streszczenie

W tekście zaprezentowano realizowaną w Niemczech ideę tworzenia domów wielopokoleniowych. Zaprezentowano pokrótce potrzeby grup zagrożonych społecznym wykluczeniem, jakimi są osoby starsze oraz niepełnosprawne. Opisano pokrótce historię istnienia Stowarzyszenia „Bonitum” i jego Środowiskowego Domu Samopomocy. Na koniec pojawił się postulat stworzenia domu wielopokoleniowego, w którym zamieszkają też osoby niepełnosprawne intelektualnie.

Słowa kluczowe

domy wielopokoleniowe, seniorzy, osoby niepełnosprawne intelektualnie

Key words

multi-generational homes, seniors, people with intellectual disabilities

Starzenie się społeczeństw

Starzenie się społeczeństw wielu państw jest faktem. To powoduje, że coraz częściej dyskutuje się na temat zapewnienia jak najlepszej opieki dla osób starszych, realizowanej przez dedykowane podmioty. Jednocześnie podnoszony jest problem „udomowienia” tego typu placówek oraz takiej ich organizacji, aby osoby starsze mogły realizować się w ramach tworzonych w takich placówkach społeczności. Początki wprowadzania w życie idei domów wielopokoleniowych sięgają roku 2004. Wtedy w Niemczech powstało

ich około 450¹. Obok zapewnienia możliwości lokalowych szczególnie nacisk położono na usługi rodzinne, opiekę nad dziećmi, usługi zakupów dla osób starszych czy rozwój wolontariatu. Miejsca te stały się więc nie tylko miejscem zamieszkania czy wspólnego bycia, ale jednocześnie tworzyły możliwość wsparcia mieszkańców w codziennych czynnościach. To w znaczący sposób wpływa na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców i ich zaangażowanie we wspólną sąsiedzką. Warto podkreślić, że w projektowaniu domów nadrzędną cechą jest aktywna partycypacja mieszkańców w życiu takiej społeczności, aby ułatwić przyszłe kontakty i niesienie wzajemnej pomocy.

Domy wielopokoleniowe w tym rozumieniu, odmiennie jako określenie dla miejsca zamieszkania przedstawicieli kilku pokoleń tej samej rodziny, są rozumiane jako miejsce wspólnego mieszkania i życia osób w różnym wieku, lecz niespokrewnionych ze sobą, które tworzą wspólnotę sąsiedzką i wzajemnie sobie pomagają. Socjologowie² zwracają uwagę, że są to relacje przyjacielskie pomiędzy osobami, które prowadzą wspólne gospodarstwo domowe. Istnieją różne konfiguracje domów wielopokoleniowych³:

- może to być miejsce współistnienia różnych grup społecznych, których członkowie zachowują swoją niezależność, a jednocześnie żyją w jednym domu. Przestrzeń taka składa się zazwyczaj z części prywatnej (mieszkania) oraz wspólnej (salon, ogród, kuchnia, pokój pracy, *etc.*). Przyjęte zasady współżycia są tak skonstruowane, aby nie była naruszana prywatność żadnego z mieszkańców.
- może to być miejsce spotkań różnych pokoleń, których członkowie tylko spotykają się i dzielą doświadczeniami. Sprzyja to rozwojowi wzajemnych usług, samopomocy i wolontariatu (przykładem może być centrum matki i dziecka, centrum rodziny, dom pomocy, *etc.*)
- może to też być miejsce udzielania pomocy, w którym świadczone są usługi różnego rodzaju, np. naprawa sprzętów, pomoc w wykonywaniu prac domowych, *etc.*

W każdym z przypadków ważne jest promowanie wspólnotowości takich miejsc oraz zaangażowania w ich prowadzenie. Takie podejście wydaje się idealną odpowiedzią na potrzebę zaangażowania starszych ludzi w działanie i pomoc w formułowaniu jego celu.

---

¹ I. Benek, M. Chmielewski, M. Daab, A. Kołodziejczyk, A. Labus, A. Miskowicz, E. Rogalska, *Opracowanie modelu prowadzenia rewitalizacji obszarów miejskich na wybranym obszarze w Mieście Łodzi – etap 2*, s. 8, http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2017/07/DW_Raport_Zadanie-1_Przegli%C4%85d-zagranicznych-praktyk_FINALNY.pdf [dostęp 01.09.2019].

² *Ibidem*, s.10.

³ I. Benek, M. Chmielewski, M. Daab, A. Kołodziejczyk, A. Labus, A. Miskowicz, E. Rogalska, *op. cit.*

Osoby niepełnosprawne

Osoby niepełnosprawne stanowią ok. 16% ludności Unii Europejskiej, tj. 80 mln. Badania statystyczne wskazują, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną w wieku 15+ stanowią ok. 3% wszystkich osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności. Liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosi 4,7 mln, czyli 12,2% społeczeństwa (dane ze Spisu Powszechnego z 2011 roku)⁴. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku na terenie województwa dolnośląskiego mieszkało 455 846 osób niepełnosprawnych, co stanowi 14,99% ogółu ludności⁵.

6 września 2012 r. Polska ratyfikowała podpisaną przez rząd w 2008 r. Konwencję ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych, którą przyjęło Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 r. Celem Konwencji jest ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby z niepełnosprawnościami na równi ze wszystkimi innymi obywatelami. Polska zobowiązana jest do wprowadzenia w życie zawartych w Konwencji standardów postępowania w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami realizacji ich praw.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej z 15 lipca 2003 r w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności wyróżnia się trzy stopnie upośledzenia:

1. upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim,
2. upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym,
3. upośledzenie umysłowe w stopniu znacznym.

Zaprezentowane liczby i przepisy pokazują skalę zjawiska i jego wielowymiarowość, jednak istotniejsze jest zwrócenie uwagi na potencjalne możliwości opieki nad osobą niepełnosprawną. O ile w wieku przedszkolnym i szkolnym oferta jest relatywnie szeroka, o tyle w przypadku dorosłych niepełnosprawnych możliwości opieki są mniejsze. Dorośli niepełnosprawni mogą korzystać z oferty przygotowanej przez:

- Warsztaty terapii zajęciowej. Otwierają one możliwość korzystania z terapii społecznej i zawodowej. Spotkania w nich odbywają się zazwyczaj od rana do godzin popołudniowych i opierają się na realizacji zadań i ćwiczeń usprawniających lub rozwijających kompetencje społeczne.
- Środowiskowe Domy Samopomocy (ŚDS). Są one zakładane, prowadzone i też często finansowane nie tylko przez instytucje pomocy społecznej, ale również przez fundacje, stowarzyszenia, kościoły, związki wyznaniowe lub inne podmioty

⁴ Narodowy Spis Powszechny 2011, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/> [dostęp 01.09.2019].

⁵ Wrocławski Program Działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2011–2013, http://iwroclaw.pl/wps/wcm/connect/d5be2900450e2c30bb77fb666c9cb9f1/program_dzialan_niepelnosprawni.pdf?MOD=AJPERES [dostęp 02.09.2019].

prawne i fizyczne. Głównym zadaniem ŚDS jest zapewnienie osobom z niepełnosprawnością intelektualną możliwości aktywnego, dającego zadowolenie życia z zachowaniem związków rodzinnych oraz poczucie więzi z ludźmi i środowiskiem lokalnym, w warunkach bezpieczeństwa i akceptacji.

- Domy Pomocy Społecznej. To placówki, które są odpowiedzią na ustawową konieczność zapewnienia opieki osobom niepełnosprawnym.
- Podmioty organizujące mieszkania chronione, wspomagane, treningowe – to alternatywa dla Domów Pomocy Społecznej. Organizowane są w taki sposób, aby mieszkańcy mieli zapewnioną jak największą swobodę i prywatność; jednocześnie życie codzienne jest wspomagane i współorganizowane przez specjalistów (psychologów, pracowników socjalnych, *etc.*).

Dostępność opisanych form wsparcia jest jednak ograniczona. Przyczyną jest rosnąca liczba osób niesamodzielných, wymagających dodatkowego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Powoduje to konieczność poszukiwania innych rozwiązań dla wsparcia osób niepełnosprawnych i starszych. Odpowiedzią może być właśnie idea domów wielopokoleniowych, z ofertą aktywizacyjną adresowaną również do osób niepełnosprawnych, przede wszystkim w stopniu lekkim lub umiarkowanym.

Projekt wprowadzenia domów wielopokoleniowych jest realizowany między innymi w Łodzi. Na etapie przygotowawczym zebrano doświadczenia z innych państw i dokonano analizy potrzeb potencjalnych beneficjentów tych działań. Jedną z grup są osoby niepełnosprawne. Oto wnioski dotyczące ich sytuacji⁶:

- osoby dotknięte niepełnosprawnością są często w relatywnie ciężkiej sytuacji finansowej, potrzebne jest więc wsparcie w postaci udostępnienia lokali dostosowanych do ich potrzeb w cenie niższej od ceny rynkowej,
- w wielu przypadkach dla osób niepełnosprawnych istotna jest nauka samodzielności i uniezależnienie się od nadopieczonych rodzin; oczywiście stopień tej samodzielności jest uzależniony od stopnia niepełnosprawności,
- wspólne funkcjonowanie i podejmowanie wspólnych działań związanych choćby z organizacją wspólnej przestrzeni czy wspólnych przedsięwzięć to okazja do nauki kolejnych umiejętności i rozwoju.

Inną zdefiniowaną grupą były osoby starsze. W ich przypadku analizy wskazywały przede wszystkim na potrzeby związane z powstaniem lokali dostosowanych do potrzeb osób o ograniczonej sprawności w cenie niższej od ceny rynkowej. Istotne jest także poczucie uczestnictwa i sprawczości w różnego rodzaju inicjatywach. Często

---

⁶ I. Benek, M. Chmielewski, M. Daab, A. Kołodziejczyk, A. Labus, A. Miśkowiec, E. Rogalska „*Analiza środowiska lokalnego i przegląd socjologiczny struktury mieszkańców Łodzi w kontekście rekomendowanych profili odbiorców Domu Wielopokoleniowego*”, http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2017/07/DW_Zadanie-3_Analiza-%C5%9Brodowiska-lokalnego_v1.pdf, [dostęp 04.09.2019].

osoby starsze mają za sobą bardzo aktywne życie. Zakończenie pracy zawodowej, pogorszenie się stanu zdrowia to okoliczności, które zwykle uniemożliwiają uczestnictwo w wielu przedsięwzięciach. Zaproponowanie nowych zadań, angażowanie z życie społeczności ma zbawienny wpływ na kondycję psychiczną takich osób oraz ich subiektywną ocenę jakości życia i „przydatności” społecznej.

Dom Wielopokoleniowy Bonitum

Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie „Bonitum” powstało w 2014 r. z inicjatywy rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną⁷. Jest organizacją otwartą, zrzeszającą osoby fizyczne, w szczególności rodziców, opiekunów i przyjaciół osób z niepełnosprawnością intelektualną. Statutową działalnością Stowarzyszenia jest praca na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz marginalizacji osób niepełnosprawnych intelektualnie. Stowarzyszenie wspiera działania rodziców w walce o prawa i lepsze jutro dla swoich dzieci. Szczególnie dużo miejsca zajmuje organizowanie pomocy w przystosowaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną do samodzielnego życia w społeczeństwie poprzez aktywność w obszarze społecznym, zawodowym, rodzinnym i zdrowotnym. Członkowie Stowarzyszenia organizują wyjazdy o charakterze rehabilitacyjnym i rekreacyjnym, których celem jest usamodzielnianie podopiecznych. Organizowane są cykliczne imprezy sportowe (np. Dolnośląski Meeting Pływacki Olimpiad Specjalnych). Od pewnego czasu Stowarzyszenie współpracuje z Polskim Forum Osób Niepełnosprawnych w projekcie Trener Pracy – działając w ten sposób na rzecz zwiększenia zatrudnienia zawodowego osób z niepełnosprawnością.

Na ulicy Komuny Paryskiej 28 we Wrocławiu znajduje się Środowiskowy Dom Samopomocy „Bonitum” stworzony przez Stowarzyszenie jako ośrodek wsparcia dziennego dla 30 osób po szesnastym roku życia. Oprócz pełnienia ważnych funkcji dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin Dom Samopomocy doskonale wpisuje się w rewitalizację architektoniczną i społeczną tak zwanego „Trójkąta”, który wcześniej we Wrocławiu był symbolem miejsca niebezpiecznego i niegościnnego. W tej chwili trwają dyskusje nad kolejnym etapem zagospodarowania dużego podwórka sąsiadującego z Domem Samopomocy, który już teraz staje się istotnym ośrodkiem informacyjno-edukacyjnym, realizującym również cykle szkoleniowe adresowane do rodziców i opiekunów osób niepełnosprawnych. Wydaje się, że doskonałym uzupełnieniem takiej oferty mogłoby być powstanie Domu Wielopokoleniowego, w którym zamieszkałyby osoby niepełnosprawne

---

⁷ Źródło: bonitum.org [dostęp 04.09.2019].

intelektualnie oraz osoby starsze. Realizacja takiego pomysłu byłaby doskonałym przyczynkiem do budowania relacji i wzajemnej pomocy między osobami starszymi a niepełnosprawnymi intelektualnie. Dodatkowo, dzięki Środowiskowemu Domowi Samopomocy możliwe byłoby stworzenie synergii działań i skuteczna walka z wykluczeniem społecznym obu grup. Biorąc pod uwagę sukces takich projektów w Niemczech, pozostaje mieć nadzieję, że niebawem i w Polsce będzie to bardzo popularna forma pomocy tym dwóm grupom zagrożonym wykluczeniem.

Bibliografia

Literatura

Szlendak T. *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, 2012

Internet

Analiza środowiska lokalnego i przegląd socjologiczny struktury mieszkańców Łodzi w kontekście rekomendowanych profili odbiorców Domu Wielopokoleniowego, http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2017/07/DW_Zadanie-3_Analiza-%C5%9Brodowiska-lokalnego_v1.pdf, [dostęp 04.09.2019].

Benek I., Chmielewski M., Daab M., Kołodziejczyk A., Labus A., Miskowicz A., Rogalska E., *Opracowanie modelu prowadzenia rewitalizacji obszarów miejskich na wybranym obszarze w Mieście Łodzi – etap 2*, http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2017/07/DW_Raport_Zadanie-1_Prze%C4%85d-zagranicznych-praktyk_FINALNY.pdf [dostęp 01.09.2019].

bonitum.org [dostęp 04.09.2019].

Narodowy Spis Powszechny 2011, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechny/nsp-2011>.

Wrocławski Program Działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2011–2013, http://iwroc-law.pl/wps/wcm/connect/d5be2900450e2c30bb77fb666c9cb9f1/program_dzialan_niepelnosprawni.pdf?MOD=AJPERES, [dostęp 02.09.2019].